

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészeti-és Társadalomtudományi Kar

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Magyar mint idegen nyelv elágazás

Tóthné Péter Nóra

Frazémák a magyart mint idegen nyelvet tanulók írott szövegeiben

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezetők:

Dr. Dóla Mónika
egyetemi adjunktus

Dr. habil. Hegedűs Rita
egyetemi docens

Pécs

2023

Tartalomjegyzék

1. Az értekezés célja, célitűzései, felépítése	2
2. A kutatás diszciplináris kerete: frazeológia	2
2.1. A terminológiai sokszínűség, a frazéma fogalma	2
2.2. A kutatásban használt frazematípusok	3
2.3. A frazémák előfordulási szinterei	5
2.4. A frazémák nyelv, kultúra és gondolkodás viszonylatában; a frazémák összevethetősége	5
3. Frazémák a magyar mint idegen nyelv (MID) oktatásában	7
3.1. A frazématanítás módszertani háttere	7
3.2. Frazémák a MID tananyagaiban; frazémák a magyarórán	8
3.3. Frazémák a MID kimeneti követelményrendszereiben.....	9
4. Kutatás: Frazémák B2-es és C1-es MID-tanulók írott szövegeiben	10
4.1. A kutatás tárgya és újszerűsége.....	10
4.2. A minta: az adatok forrásai és közlői.....	11
4.3. A kutatás hipotézisei és kérdései.....	12
4.4. A kutatás módszertana; adatelemzés, eljárások, módszerek	13
5. Eredmények	13
6. Értékelés, kitekintés	20
7. Lezárás: A szerző személyes reflexiói az értekezéssel kapcsolatban	22
A tézisekben hivatkozott irodalom jegyzéke	23

1. Az értekezés célja, célitűzései, felépítése

Értekezésem fókuszában a magyar mint idegen nyelvi (MID) beszélők által használt frazémák álltak. Kutatásomban MID-tanulók írott szövegeit – B2-es és C1-es Origo nyelvvizsgán készült írásbeli produktumaikat – vizsgáltam a frazémahasználat szempontjából szövegelemzéssel gyűjtött kvalitatív és kvantitatív adatok alapján. Egyrészt arra voltam kíváncsi, hogy előfordulnak-e frazeológiai egységek ezekben a szövegekben, és ha igen, milyen frazémák milyen arányban fordulnak elő (frazématípusok szerinti megoszlás). Másrészt azt szerettem volna megtudni, hogyan használják a frazémákat a MID-tanulók: mely frazémák szerepelnek az elvárt norma szerint, melyek attól eltérő módon, illetve hogy kimutathatók-e típushibák (köztesnyelvi frazémaalakok). Harmadrészt szerettem volna összehasonlítani a két almintát abból a szempontból, hogy vajon több és többféle (normaszerűen használt) frazéma szerepel-e a C1-es szövegekben, mint a B2-esekben.

Az értekezést öt nagy szerkezeti egységre tagoltam. A *Bevezetés* és a *Konklúziók* között három fő tartalmi egység szerepel. Ebből az első a disszertáció elméleti háttérét biztosító frazeológiát mutatta be, a második a frazématanítás módszertani kérdéseivel foglalkozott, a harmadik pedig egy empirikus adatokon alapuló kutatást ismertetett.

2. A kutatás diszciplináris kerete: frazeológia

2.1. A terminológiai sokszínűség, a frazéma fogalma

Az első, elméleti jellegű főrész (2. fejezet) a frazeológia diszciplináris és terminológiai sokszínűséget mutatta be, rávilágítva a fogalmak eltérő megnevezéseire és a nevek eltérő értelmezéseire, valamint az egyes frazeológiai egységek elhatárolásának nehézségeire. A frazeológiai egységek jellemzése és osztályozása eltérő szempontok szerint történhet, ami egyrészt az adott kutatási területek érdeklődési körét és vizsgálódási módszereit tükrözi, másrészt megnehezíti az eredmények áttekinthetőségét. A kategorizáció, tipologizáció legtöbbször a következő szempontok szerint történik: *forma* (pl. hossz, szerkezet, megformáltság, grammatikai rögzültség foka, vonzatfelvevő képesség), *jelentés* (pl. szemantikai áttetszőség, motiváltság, idiomatikusság, metaforikus jelleg, kommunikációs funkció), *gyakoriság* (gyakori együttes előfordulás). Az értekezés

a frazeológia tárgyának jelölésére – esernyőterminusként és egymás szinonimájaként – a *frazeológiai egység*, *frazeologizmus*, (legrövidebb formában) *frazéma* elnevezéseket használja, és a frazeológia tág értelemben vett vizsgálati tárgyát érti alattuk. Forgács (2012) szavaival a frazémák több, legalább két szóból álló, állandósult (nem csak egy alkalomra összeállt) szókombinációk, amelyek a beszélők számára ismertek (15. o.) – például *Aki korán kel, aranyat lel*. A kutatásom alkalmazott nyelvészeti, azon belül a nyelvtanulásra irányuló fókusz miatt egy olyan meghatározásra és tipológiára volt szükségem, amely egységes keretben mutatja meg és tárgyalja a fenti szempontokat, és nem próbál meg éles határokat húzni sem az idiomatikusság, sem a formai rögzültség, sem pedig a gyakoriság különböző fokozatainak elhelyezkedő frazeológiai egységek között. Ezért az elméleti munkák áttekintése után –Forgács meghatározását alapul véve– és a jelen kutatás számára a pontosítás végett a (disszertációban folyamatosan hivatkozott) külföldi (német és angol) szakirodalommal kiegészítve a következő definíciót használtam:

A **frazéma** (más szóval *frazeologizmus*, *frazeológiai egység*) olyan, lexikailag és grammatikailag többé-kevésbé rögzült polilexikális egység, amelynek elemei nagy gyakorisággal együtt, adott elrendezésben fordulnak elő adott lexikális jelentés vagy szemantikai/pragmatikai funkció kifejezésére (vö. Granger–Meunier 2008).

2.2. A kutatásban használt frazématípusok

Ami a frazématípusokat illeti, elsődlegesen Granger és Paquot 2008-as frazeológiai spektrumára támaszkodtam a kutatásom tárgyát képező egységek jellemzéséhez és beazonosításához, de felhasználtam a vonatkozó magyar nyelvű szakirodalmak terminusait és szempontjait is. A vizsgálatba végül azokat a frazémákat (frazématípusokat) vontam be, amelyek kutatását MID-szempontról különösen relevánsnak gondoltam. Így összesen tizennégy típus került be a vizsgálati körbe: kollokáció, funkciógés kapcsolat, szólás, kinegramma, helyzetmondat, frazeológiai terminus, páros frazeologizmus, szóláshasonlat, strukturális frazeologizmus, kommunikatív formula, közhely, közmondás, szlogen, szállóige.

A kutatásomban alkalmazott tipológiát az alábbi táblázat foglalja össze:

I. Referenciális funkció (referenciális frazémák)		
kollokáció	két, egymással szintagmatikai kapcsolatban álló, specifikus grammatikai mintázatban elrendezett lexéma gyakori társulásai	<i>sűrű kód őszintén sajnálom nehéz szülés</i>
funkcióigés kapcsolat	egy ragos főnévből és egy vele kollokálódó igéből álló igei kifejezés, ahol az ige eredeti jelentése tipikusan absztrakt	<i>döntést hoz eszébe jut házimunkát végez sorra kerül</i>
szólás	metaforikus, teljesen vagy részben idiomatikus jelentésű, mondatrész- vagy régensértékű kifejezés	<i>felkapja a vizet rossz lóra tesz egy füst alatt</i>
kinegramma	olyan szomatikus szólás, amelyben az alaptag igei, maga a kifejezés pedig gesztusnyelvi megnyilvánulást kódol	<i>fáj a szíve lóg az orra tűzbe teszi érte a kezét</i>
helyzetmondat	egy-egy beszédhelyzetben szokásosan, illetve adott kérdésre megszokott válaszként használt kifejezés, szituatív klisé	<i>Nem oda Buda! Mégvagyok. Köszönöm, más nem lesz.</i>
szóláshasonlat	(sztereotipizáló) összehasonlításként funkcionáló, meghatározott sorrendben álló szavak láncolatai, tipikusan a következő szerkezeti keretben: 'MELLÉKNÉV, mint (névelő) FŐNÉV' / 'IGE, mint (névelő) FŐNÉV'	<i>vén, mint az országút hazudik, mint a vízfolyás ordít, mint a fába szorult féreg</i>
frazeológiai terminus	olyan szaknyelvi kifejezés (<i>terminus technicus</i>), amely lexikológiailag egyszavas műszóként viselkedik: rögzített, normatív jelentése van, gyakran regiszterspecifikus	<i>tartózkodási engedély jogi személy jövedéki adó</i>
páros frazeologizmus, ikerformula	páros vagy párhuzamos szerkezetű, egy szintaktikai sémát követő kifejezés	<i>szemtől szembe napról napra éjjel-nappal</i>
II. Szövegszervező funkció (szövegszervező frazémák)		
strukturális frazeologizmus	páros kötőszóként vagy kötőszószerű képződményként funkcionáló rögzült elemsor	<i>egyrészt..., másrészt... vagy..., vagy mind..., mind...</i>
III. Kommunikatív funkció (kommunikatív frazémák)		
kommunikatív formula	a formai rögzültség és a szemantikai áttetszőség különböző fokain álló frazémák, amelyeket egy adott nyelvközösség szokásosan és preferáltan használt kifejezésként ismer (el és fel) adott funkciók (pl. üdvözlés, meghívás) betöltésére, illetve a beszélőnek a megnyilatkozás és a beszédpartner(ek) iránti attitűdjének jelölésére	<i>Jó napot! Vigyázz magadra! Köszönöm szépen! Nem volna kedved Azt hiszem</i>
közhely	olyan nem-metaforikus teljes mondat, amely mindennapi tapasztalatokon alapuló tautológiát, banális igazságot fejez ki, cselekedetek, történések, helyzetek értékelésére, igazolására stb. használatos (klisé)	<i>Egyszer élünk. Kicsi a világ! Egyszer minden véget ér. Ami sok, az sok.</i>
közmondás	általános érvényű megfigyelést, igazságot, bölcsességet kifejező, tanító célzatú, nem szó szerinti jelentéssel rendelkező (metafora, metonímia stb.), teljes mondat értékű kifejezés, amelyet teljesen rögzült formában, idézetszerűen használnak a beszélők	<i>Ajándék lónak ne nézd a fogát! Aki kíváncsi, hamar megöregszik. Aki másnak vermet ás, maga esik bele.</i>
szlogen, jelmondat	rövid, direktívát tartalmazó mondatértékű kifejezések, amelyeket pl. a politikában vagy a reklámokban való gyakori használatuk, ismételtetésük népszerűsít	<i>Szeretkezz, ne háborúzz! Egy pohár tej, tiszta fej! Élni és élni hagyni!</i>
szállóige	olyan szókapcsolat vagy mondat, amelyet a beszélő készen idéz egy (a beszélő által nem feltétlenül ismert) beazonosítható forrásból	<i>A kocka el van vetve. otthagytam csapot-papot</i>

Úgy gondolom, tipológiám a Granger–Paquot-féle 2008-as tipológiával ötvözve jól hasznosítható lehet a MID különféle gyakorlataiban is – a kutatástól és a tananyagfejlesztéstől az oktatáson át a mérésig.

2.3. A frazémák előfordulási szinterei

A terminológiai kérdések után áttekintettem azokat a szintereket, fórumokat, ahol a MID-tanulók találkozhatnak magyar frazeologizmusokkal. Különösen a célnyelvi környezetben tanulók számára nyújt bőséges forrást a magyar élőnyelv, kiváltképp azok a sztereotipikus társas kontextusok, amelyekben a tanulók találkozhatnak magyar kommunikatív formulákkal, közhelyekkel, kollokációkkal stb. A frazémák esetleges, véletlenszerű tanulását a podcastek, videók, filmek, tévé- és rádióműsorok, reklámok, hírportálok stb. is elősegíthetik, illetve az írott sajtó olvasása is. A diákok a nyelvórán is találkozhatnak filmrészletekkel, dalszövegekkel, videókkal, szépirodalmi művekkel, amelyek frazémakincsével az órán tudatosan foglalkozhatnak. Külön érdemes lehet a nyelvórán a tabutémákról (pl. halál) való beszédben használatos frazémákat tanítani, illetve bármilyen olyan frazeológiai egységet, amely a tanulók számára érdekes és/vagy hasznos. A MID tananyagai közül például a *Magyar mozaik 4-es* kötetének 5., 9. és 10. fejezete foglalkozik célirányosan az elmúlás, a gyász kultúrájával, a születés, a hit és vallások szókincsével (Hegedűs–Oszkó 1994).

2.4. A frazémák nyelv, kultúra és gondolkodás viszonylatában; a frazémák összevethetősége

A frazémák tanulása nem egyszerű nyelvi kérdés: a MID-tanulónak a szósorral együtt a benne kifejeződő gondolati tartalmat, szemléletet, elképzelést, kulturális vonatkozást is meg kell értenie, el kell sajátítania. Emiatt tárgyaltam a nyelvi relativizmus kérdését is, és amellett érveltem, hogy a frazeologizmusok nemcsak kifejezik, megjelenítik egy nyelvi közösség, kultúra beszélőinek tapasztalatait és gondolkodását, illetve rögzítik, ahogyan a nyelv- és kultúraközösség él és gondolkodik (pl. értékek, szokások, normák, hiedelmek), hanem formálják, alakítják is azt, ahogyan használóik értelmezik a valóságot. Az idegennyelv-tanulásban mindezen okokból kiemelt szerepük lehet a frazémáknak a(z inter) kulturális kompetencia fejlesztése szempontjából. A MID

tanításában a frazémák az idiómák és a metaforák miatt számíthatnak problematikus jelenségnek; a kognitív nyelvészeti megközelítés segítséget nyújthat a megértésükben, az értelmezésükben és ezáltal a tanulásukban (Kövecses 2005:201). Az idiómák és a metaforák nem egyszerűen nyelvi termékek, az idiomatikus és metaforikus kifejezések nem csupán a mentális lexikon részei, hanem a konceptuális rendszerünk egységei, termékei. A bennük rejlő nyelvtanulási nehézség sem nyelvi, hanem fogalmi természetű, ezért a tanításban a jelentésük motiváltságára kell összpontosítani, illetve a világról való tudásra, ismeretre, tapasztalatra (vö. Kövecses 2005:203). A nyelvtanításban megkönnyíti az idiomatikus és/vagy metaforikus frazémák tanulását a kifejezések kognitív motivációjának bemutatása és megértése.

Szóltam a frazémák nyelvek és kultúrák közti összevetéséről is. Ezzel kapcsolatban a MID oktatása számára az lehet a fő tanulság, hogy a frazémákat érdemes koncentrikus körökben megközelíteni – az univerzálisabbaktól a regionálisabbakon át a reáliaszerű hungarizmusokig –, és a tárgyalás során fontos szerepet kell szánni a komparatív és kontrasztív eljárásoknak, az interakciónak és annak, hogy a MID-tanítás hungarológiai közvetítés is egyben: nyelvek és kultúrák párbeszéde, ahol a magyar közös viszonyítási pont lehet.

A frazémák MID-ben történő oktatása során nagyon fontos az idiomatikus nyelv tanítása és a metaforikus kompetencia fejlesztése is, hiszen számos frazéma idiomatikus és/vagy metaforikus. E fogalmak tárgyalása során arra jutottam, hogy az idiomatikus fogalom: az idiómák sokfélék lehetnek a metaforikus kifejezésektől a metonímián, a közmondásokon, a szólásokon, a hasonlaton és a szópárokon át a kollokációkig. Egy frazéma lehet többé vagy kevésbé idiomatikus, és alapulhat vagy nem alapulhat fogalmi metaforán. Mivel azonban mind az idiómák, mind a metaforák fogalmi természetűek, az idiomatikus és/vagy metaforikus frazémák tanításakor a jelentésük motiváltságára kell összpontosítani, illetve a világról való tudásra, ismeretre, tapasztalatra; a tanárnak be kell mutatnia, a tanulóknak meg kell tanulniuk a kifejezések kognitív motivációját – például úgy, hogy mentális képet alkotunk hozzájuk. Ezt a képalkotást elősegíthetik fiktív történetek, mesék, versek, novellák. A MID-ben részben emiatt is volna gyümölcsöző, ha (szintezett) irodalmi szövegeket olvashatnának a tanulók.

A frazémák tanulása kapcsán várható, hogy az idegen nyelvi beszélők néhány frazeológikus kifejezést köztesnyelvi alakban használnak. Ez indokolta a kontrasztív elemzés mint nyelvtanítási szemlélet tárgyalását az értekezésben. Az elmélet alapja az a

feltevés, hogy az anyanyelv és a célnyelv szisztematikus összehasonlításával megjósolhatóvá válik, mi lesz könnyű és mi lesz nehéz a nyelvtanuló számára, illetve az, hogy milyen hibákat fog elkövetni (transzferjelenségek). A frazémák használata kapcsán a későbbi köztesnyelvi kutatások alapján az várható, hogy az anyanyelvi transzferek akkor jelentkeznek, ha a tanuló a frazémát potenciálisan transzferálhatónak észleli (vö. a frazéma feltételezett nyelvspecifikussága, a cél- és a forrásnyelv észlelt nyelvi-kulturális távolsága, valamint a frazéma jelöltsége). Ehhez kötődően szóltam a kontrasztív frazeológia néhány releváns fogalmáról is: a teljes, a részleges, a funkcionális, a null és a pszeudoekvivalencia eseteiről (külön említve a reáliaszerű frazémákat) és a fordíthatóság kérdéseiről. A fordításon túl azonban, mint korábban is hangsúlyoztam, a nyelvtanításban az egyes frazeologizmusok mögötti motivációs jelenségek feltárására kell helyezni a hangsúlyt. Emellett kiemelt figyelmet kell fordítani arra is, hogy a frazémákban szoros kapcsolat fűzi össze a szavakat, ezért együttesen kell őket tanítani. Az összekapaszkodás leglátványosabban lexikai és szemantikai szinten érzékelhető a tanulók számára az átvitt jelentésű frazeológiai egységekben, ugyanakkor a kevésbé idiomatikus kollokációkban is nagyon fontos az összetapadás a gyakori együttes előfordulás tekintetében. A kollokációk ugyanis szintén nyelvenként eltérőek lehetnek, és ez a különbözőség potenciális hibaforrás lehet a MID-ben is.

3. Frazeológiai egységek a magyar mint idegen nyelv (MID) oktatásában

3.1. A frazeológiai egységek tanításának módszertani háttere

Az értekezés második nagy tartalmi egységének (3. fejezet) a témája a frazeológiai egységek MID-ben való tanításának a mikéntje volt. Amellett érveltem, hogy mivel a frazeológiai egységek nemcsak a célnyelv darabkái, hanem a célkultúráé is, tanításuk mindenképpen indokolt az idegen nyelvek oktatása során. Ugyanakkor a frazeológiai egységek tanulása számos kihívás elé állítja a tanárt és a tanulót is; ennek oka a frazeológiai terminológia zavarossága, a frazeológiai egységek „rendszerelensége”, a rájuk vonatkozó megszorítások feltérképez(het)-etlensége, a potenciálisan helytelen használatukkal társuló kedvezőtlen következmények stb.

Oktatásmódszertanunkkal kapcsolatban ismertettem különféle lexiko-grammatikai megközelítéseket, eljárásokat, valamint a frazeológiai (vagy más néven lexikai) módszert,

amely mai gyakorlatában korpuszeszközöket is használ a frazémák és egyéb szótöbbségek tanítására, és pragmatikai jellemzőiket (kontextus, kommunikációs funkció, műfaj, regiszter stb.) kiemelten tárgyalja. Az idiomatikus és metaforikus kifejezések tanítása kapcsán a konceptualizációt támogató eljárásokat emeltem ki. Bár a konceptuális kompetencia birtoklása a B2-es nyelvtudási szinttől várható el, kialakítását a nyelvtanulás kezdetétől tudatosan, következetesen felépített lépésekben kellene megtenni, a szókinccstanítás segítségével (Szili 2021:61). Beréni 2005-ös szókinccskísérlete is azt bizonyította, hogy a fogalmi metaforák tudatosítása segít a tanulóknak jobban bevésni és könnyebben felidézni az idiómákat (Beréni 2006:54). A MID-ben is tanácsos volna a különféle frazémákat több szempontból (forma, jelentés/funkció, diskurzus, kontrasztivitás, mentalizáció) megközelíteni.

3.2. Frazémák a MID tananyagaiban; frazémák a magyarórán

Külön foglalkoztam azzal, hogy a régebbi és a mai MID-tanításban alkalmazott tan- és segédanyagok – Bél Mátyástól napjainkig – mit és hogyan tanítottak/tanítanak a frazeologizmusokból. Az áttekintésből kiderült, hogy a 20. század előtti nyelvkönyvek a korabeli élőnyelv szemléltetésére sok dialógust és mondatot szerepeltettek, amelyekben számos frazéma (közmondás, szólás, beszédformula) előfordult. Ezeket a korabeli nyelvtanulók valószínűleg lefordították és memorizálták. Az 1980-as években a strukturalista szemlélet érvényesült a szókapcsolatok tanításában is, majd az ezredfordulón ismét felerősödött a lexika fontossága, valamint a hosszabb jelentésegységek szerepe a magyar mint idegen nyelv tanításában. Mai tankönyveink a KER és a nyelvvizsgák követelményeit szem előtt tartva törekszenek a különféle hosszabb jelentésegységek tanítására. Tananyagvizsgálatomban a kortárs tananyagokban megjelenő frazémákat térképeztem fel. Először Hegedűs Rita és Oszkó Beatrix 2005-ben megjelent *Magyar mozaik 4.* című nyelvkönyvét vizsgáltam (C1-es nyelvismereti szint), ezután Szita Szilvia és Pelcz Katalin (2019) *MagyarOK B2+* nyelvkönyvének frazémaelemzése következett. A harmadik tananyag egy munkafüzet: Durst Péter *Lépésenként magyarul. Nyelvtani feladatok haladóknak* című 2001-es munkája volt. Végül két nyelvtani kézikönyv, Hegedűs Rita *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések* (2019) és M. Korchmáros Valéria *Lépésenként magyarul. Magyar nyelvtani kézikönyv* (2006) frazémahasználatának bemutatása zárta a vizsgálatot. Különösen a haladók (C1) számára írott *Magyar Mozaik 4*-ben szerepel – tematikus

szervezettségben – sok és sokféle frazéma, köztük olyanok is, amelyek ritkébbak (pl. közmondások). A B2-es szintű *MagyarOK*-ban szintén tematikus, illetve lexikális szervezésben jelennek meg a frazémák, többnyire az adott témában vagy lexikai körben statisztikailag leggyakrabban előforduló szótöbbségek (de közmondások, szólások és szóláshasonlatok is találhatóak). A nyelvtanok (gyakorlókönyvek és kézikönyvek) szintén viszonylag nagy számban tartalmaznak frazémákat – ennek oka lehet gyakoriságuk, szemléletességük, valamint frappáns és szórakoztató jellegük. Az előbbiekre inkább a lexikai, az utóbbiakra inkább a grammatikai megközelítés jellemző.

Kis kitérőként a nyelvórai gyakorlatok szintjén több javaslatot tettem a frazémák tanítására, gyakoroltatására (pl. párosítás, kiegészítés, kitalálás, kakukktojás, kvíz, versenyfeladat, kiejtésgyakorlás, forráskutatás, gyűjtés, magyarázat, egybevetés, (mentális) képalkotás, drámapedagógiai eljárások, dialógus, kreatív írás, poszter, vita, digitális feladatok). Ezenkívül szóltam a régi és a MID-ben ma is használható frazeológiai szótárakról (pl. *Szó, ami szó; Ephras; A bábeli zűrzavartól a salamoni bölcsességig; Lassan a testtel; Szólásbúvárlatok*) és a nyelvtörténet fontosságáról a frazémák magyarázata kapcsán (etimológia). Ahogy Forgács Tamás, és a tanulmányában őt idéző Fancsaly Éva is megjegyzi: a magyar mint idegen nyelv tanítási folyamataiba be kellene vonni a nyelvtörténeti ismereteket elősegítve a sikeres nyelvelsajátítást (Fancsaly 2012:22). Főleg haladó nyelvismereti szinten álló tanulók szókincsbővítéséhez alkalmazhatók kiválóan a frazeológiai (és kollokációs) szótárak, akár nyelvórai feladatok megoldása során (Moras 2001:2).

3.3. Frazeológiai követelményrendszerben

A nyelvtudás számos alkotóeleméhez kötődnek a frazémák (pl. nyelvi, pragmatikai, szociokulturális, interkulturális kompetencia), de speciális kompetenciaterületek hatáskörébe is tartoznak: ezek a frazeológiai, a metaforikus és a kollokációs kompetencia. Összefoglaltam, hogy a nyelvtudást mérő, a MID kimeneti követelményeit leíró munkák milyen jelentőséget és szerepet tulajdonítanak a frazeológiai egységeknek.

A *Küszöbszint* változatos pontok alatt (úm. nyelvi funkciók, konkrét fogalmak, udvariassági szabályok, szociokulturális kompetencia, szószerkezetek, szövegszervezés, érzelmek és állapotok kifejezése stb.) sorol fel – leginkább véletlenszerűen tűnő módon – különféle frazémákat. A *KER*-ben elsődlegesen a lexikális kompetencia körébe tartozó leírásban kapnak helyet az állandósult kifejezések (pl. mondatformulák, üdvözlési

formák, közmondások, idiomatikus kifejezések stb.), de a grammatikába is átlóg ez a kategória (ld. pl. állandósult keretek, vonzatos igék stb.). A használatukkal kapcsolatban B2 szinten elsődlegesen az időnyerést említik, illetve azt, hogy a ritkábban előforduló idiómák okán nehézségekbe ütközhet a beszélő a szövegértés terén. Az idiomatikus kifejezések aktív produkciója és alapos megértése a C1-es szinten jelenik meg mint követelmény: „...*Jól tudja használni az idiomatikus kifejezéseket és kollokvializmusokat*”, „*követni tud olyan filmeket, amelyekben jelentős mennyiségű szleng és idiomatikus kifejezés fordul elő*” (134,147.o.). A KER a jól ismert közmondások, közhelyek, szállóigék és szólások ismeretét is hangsúlyozza a szociokulturális kompetencia nyelvi aspektusának szempontjából.

A két akkreditált MID-vizsga, az ECL és az Origó is méri és értékeli a frazémaismeretet. Mindkét vizsgán a szókincs vonatkozásában értékelhető, ha a vizsgázó használ „idiómákat”, „kollokvializmusokat” és „beszédfordulatokat”: a B2-es szinten a gyakoribb kifejezések magabiztos használatát, a C1-esen a frazeológiai sokszínűséget emelik ki.

4. Kutatás: Frazémák B2-es és C1-es MID-tanulók írott szövegeiben

4.1. A kutatás tárgya és újszerűsége

A disszertáció harmadik nagy tartalmi egysége (4. fejezet) magát a kutatást mutatja be. Elsőként megállapítottam, hogy noha az utóbbi években született néhány munka, amely MID-tanulók szövegeiben vizsgált különféle többszavas elemsorokat („elvárt” szintaktikai, formulaszerű és metaforikus kifejezéseket), kifejezetten a MID-tanulók által használt frazeológiai egységek kutatására még nem irányult empirikus adatokon alapuló vizsgálat. Ezért saját kutatásomban haladó magyarul tanulók írásbeli nyelvhasználatában vizsgáltam azt, hogy milyen frazémákat hogyan használnak. Vizsgálatomhoz minél több ellenőrzött KER B2-es és C1-es nyelvtudási szintű szövegre volt szükségem, ezért döntöttem nyelvvizsgán írt szövegek használata mellett. (Saját gyűjtésre sajnos nem volt lehetőségem a rendelkezésemre álló időn belül, nyílt hozzáférésű, reprezentatív, B2-es és C1-es MID-korpusz pedig egyelőre nem elérhető.)

4.2. A minta: az adatok forrásai és közlői

A budapesti ELTE Origó Nyelvi Centrum húsz-húsz, a 2019. és 2023. közötti időszakból véletlenszerűen kiválasztott B2-es és C1-es írásbeli vizsgalapot bocsátott a rendelkezésemre (papíralapon, helybeni vizsgálatra, bármiféle másolat készítése nélkül); ez a korpusz szolgáltatta az adatokat a kutatásomhoz. A vizsgalapokon két hosszabb szöveg megalkotását igénylő fogalmazásfeladat szerepelt mindkét vizsgaszinten; kutatásomhoz ezeket a szövegeket használtam fel. Összesen tehát 20 B2-es és 20 C1-es adatközlőtől származó 2-2 szövegből állt a mintám. Összességében a 40 B2-es szöveg 5172, a 40 C1-es szöveg pedig 9258 szövegszót tartalmazott: a teljes anyag nagysága 40 vizsgalap (=40 beszélő), 80 szöveg, 14 430 szövegszó.

Vizsgaszint	Vizsgalapok száma	Írott szövegek száma	Szavak száma
B2	20	40	5172
C1	20	40	9258
Összesen	40	80	14 430

A B2-ES ÉS C1-ES VIZSGASZÖVEGEK SZÁMA ÉS ÖSSZ-SZÓSZÁMA

Az adatközlők nyelvtudási szintek szerinti megoszlása 50-50%, nemek szerinti megoszlásuk is nagyjából kiegyenlített, az anyanyelv tekintetében pedig általában az egy fő egy nyelv érvényesül, ezért a kutatásban egyedül a nyelvtudási szintet vettem figyelembe mint változót.

A kutatás etikai megfontolásainak és a nyelvvizsga protokolljának értelmében a vizsgaproduktumok jellemzésekor kerülök bármilyen leírást, ami az adatközlők beazonosítását lehetővé tenné. Nevüket nem említem, illetve a szövegeket számokkal láttam el a beazonosíthatóság végett (1-es, 2-es stb. vizsgaproduktum).

4.3. A kutatás hipotézisei és kérdései

Kevert módszerű, szövegelemzésen és mennyiségi számításokon alapuló kutatásomban négy hipotézist igyekeztem igazolni és nyolc kérdést megválaszolni:

Hipotézisek:

1. A B2-es és a C1-es szövegekben is találhatóak frazémák.
2. A C1-es szövegekben több frazéma szerepel, mint a B2-esekben.
3. A C1-es szövegekben többféle frazéma szerepel, mint a B2-esekben.
4. A B2-es és a C1-es szövegek frazémái között is szerepelnek köztesnyelvi alakok (*hibák*).

Kvalitatív kérdések:

1. Milyen típusú frazémák találhatóak a B2-es szövegekben? Hogyan és mire használják ezeket a MID-beszélők?
2. Milyen típusú frazémák találhatóak a C1-es szövegekben? Hogyan és mire használják ezeket a MID-beszélők?
3. Milyen típusú hibázások figyelhetők meg a B2-es szövegek frazémahasználatában?
4. Milyen típusú hibázások figyelhetők meg a C1-es szövegek frazémahasználatában?

Kvantitatív kérdések:

5. Milyen az egyes frazématípusok megoszlása a B2-es szövegekben?
6. Milyen az egyes frazématípusok megoszlása a C1-es szövegekben?
7. Milyen a helyesen és hibásan használt frazémák megoszlása a B2-es szövegekben?
8. Milyen a helyesen és hibásan használt frazémák megoszlása a C1-es szövegekben?

4.4. A kutatás módszertana; adatelemzés, eljárások, módszerek

Kutatásom szövegelemzésen alapul. A szövegekből kinyert adatok elemzése kevert módszertan szerint történik: kvantitatív és kvalitatív eljárások használatával. A kevert módszert (mixed methods research) sűrűn alkalmazzák az idegen nyelvi kutatásokban, főleg az angol mint idegen nyelv vonatkozásában. Sandelowski szerint (idézi Dörnyei 2007: 164) ezen eljárás alkalmazásának a fő célja a vizsgált jelenség minél teljesebb megértése különböző szempontú vizsgálatok bevonásával. A módszer előnye, hogy egy kutatáson belül ötvözi a kvalitatív (minőségi) és kvantitatív (mennyiségi) adatgyűjtési és -elemzési eljárásokat, ezeket összehangolja, és az adatokat integráltan írja le és értelmezi, így teljesebb képet tud adni a vizsgált jelenségről (Brown 2014: 9, Király–Dén 2014: 92).

Az adatgyűjtés során beazonosítottam és kódoltam a vizsgálatok szövegeiben található frazémákat. Az elméleti részben felállított tipológiát (táblázat: A), valamint az ott megjelölt szólás- és közmondástárakat használtam a többlépcsős beazonosítási és kódolási eljárás eszközeként. Az összegyűjtött és csoportosított adatok fontos és új információkat szolgáltatnak a MID számára (az értekezésben található **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.** és **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.**).

Az adatelemzés kvalitatív részében különféle szempontokból jellemeztem az összegyűjtött és kategorizált frazémákat, a kvantitatív részben pedig különböző megoszlási adatokat vizsgáltam darabszám és szószám alapján. Ezt követően összehasonlítottam a B2-es és C1-es mintában nyert kvalitatív és kvantitatív adatokat. Az elemzés közben folyamatosan értelmeztem az adatokat a hipotézisek szempontjából.

5. Eredmények

Az alábbiakban a kapott eredményeket összefoglaló jelleggel, integráltan mutatom be és értelmezem.

Mindkét minta tartalmazott frazeológiai egységeket (az 1. hipotézis igazolható). A 40 B2-es szövegben összesen 146, a 40 C1-es szövegben pedig összesen 199 darab frazéma szerepelt. A minták nagyságának tükrében azonban kiderül, hogy ez a kb. 25%-os többség csak látszólagos. Az 5172 szövegszavas B2-es mintában összesen 327 szövegszónyi, a 9258 szavas C1-es mintában pedig 477 szövegszónyi frazéma szerepel. Vagyis amíg a B2-es szövegekben a szavak 6,3%-a frazeológiai egység része, ez az arány csak 5,2% a C2-es szövegekben. Ez az eredmény részben cáfolja a 2. hipotézist: noha a

C1-es szövegekben darabszámra több frazéma szerepel, mint a B2-esekben, a B2-es minta frazeologikusan telítettebb, mint a C1-es.

Ami a frazeológiai sokszínűséget illeti, a B2-es szövegek frazémái a vizsgált 14 típusból 9-et, a C1-esek 12-t fedtek le. A B2-es mintában nem szerepelt helyzetmondat, kinegramma és szlogen, és egyik mintában sem szerepelt szállóige és szóláshasonlat. A type/token index szinte minden frazematípus esetében magasabb a C1-es szövegekben, mint a B2-esekben; különösen igaz ez a kollokációkra (B2: 57,3%, C1: 67,57%) – főleg a funkciógés kapcsolatokkal együtt (B2: 56,25%, C1: 67,39%). A C1-es mintára tehát nagyobb frazeológiai változatosság jellemző. Mindezek alapján igazolhatónak tekinthető a 3. hipotézis: a C1-es szövegekben többféle frazéma szerepel, mint a B2-esekben.

Ugyanakkor árnyalja a képet, hogy az előforduló frazémák token- és szószám alapú megoszlása nagyon hasonló a két mintában. Darabszámra mindkét mintában messze a legtöbb frazéma kollokáció volt (B2: 73; a funkciógés kapcsolatokkal együtt 80; C1: 74, a B2-nél jóval több funkciógés kapcsolattal együtt 96 darab). A második legnagyobb arányban mindkét mintában a kommunikatív formulák szerepeltek (B2: 40; C1: 57), illetve viszonylag sok frazeológiai terminus is előfordult (B2: 22; C1: 29). Ha szerepelt is közmondás, közhely, páros frazeologizmus vagy szlogen, azok száma mindkét mintában csupán egy vagy kettő. Eltérés, hogy szólásból, szólásféléből jóval többet tartalmazott a C1-es minta (B2: 3, C1: 7, a helyzetmondatokkal és a kinegrammákkal együtt 12 db.). Hasonló eredményeket kapunk, ha szószám alapon tekintjük az eredményeket. Mindkét mintában a kollokációk (B2: 151, C1: 154; funkciógés kapcsolatokkal együtt B2: 157, C1: 190) és a kommunikatív formulák (B2: 106; C1: 166) állnak az első és a második, a frazeológiai terminusok (B2: 45; C1: 58) pedig a harmadik helyen. Negyedik helyen a szólások szerepelnek, itt viszont már nagyobb a különbség (B2: 7, C1: 16, kinegrammákkal és helyzetmondatokkal együtt 33). Az egyéb frazémák tekintetében mindkét mintában alacsonyak a szószámok.

Mindezen eredmények alapján azt mondhatjuk, hogy a C1-es szövegek nagyobb fokú frazeológiai sokszínűsége a frazematípusok vonatkozásában nem jelent kiegyenlített arányú bővülést a B2-höz képest (a típusbővülés a szólásokat érinti), illetve leginkább az egyes frazematípusokon belüli type/token arányban jelentkezik nagyobb fokú lexikai változatosság formájában.

Frazematípusok a B2-es nyelvvizsgaszövegekben	TYPE	TOKEN	TYPE/TOKEN INDEX	szövegszavak száma
--	-------------	--------------	-------------------------	---------------------------

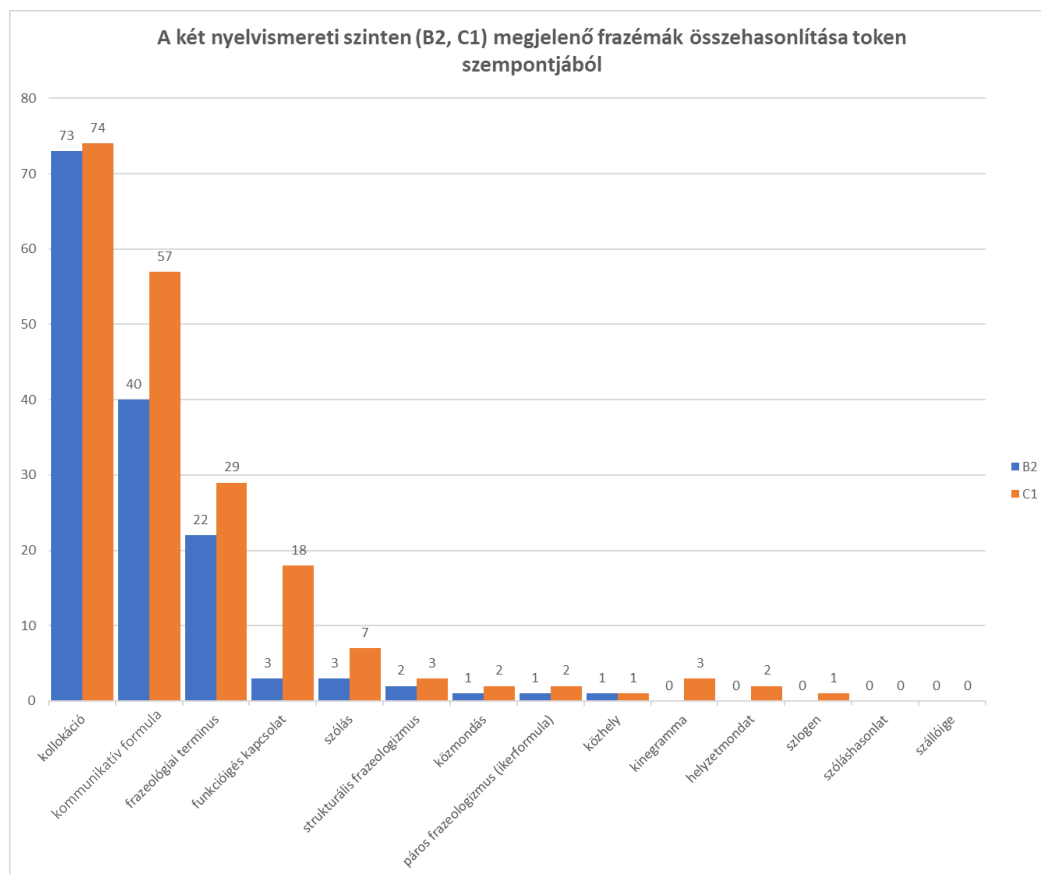
kollokáció	42	73	57,53%	151
kommunikatív formula	17	40	42,5%	106
frazeológiai terminus	17	22	77,27%	45
szólás	3	3	100%	7
funkcióigés kapcsolat	3	3	100%	6
strukturális frazeologizmus	1	2	50%	4
közhely	1	1	100%	3
közmondás	1	1	100%	3
páros frazeologizmus (ikerformula)	1	1	100%	2

A B2-ES MINTA FRAZÉMÁINAK MEGOSZLÁSA ÉS TYPE/TOKEN ARÁNYA

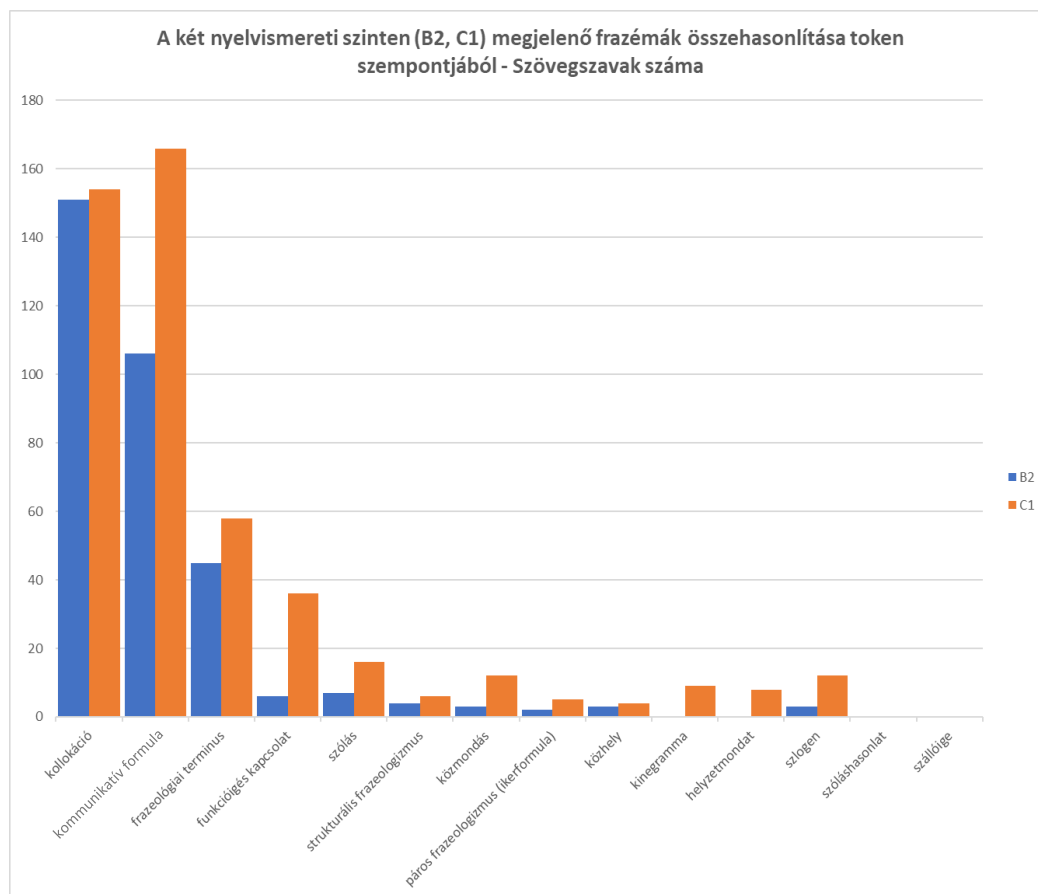
Frazématípusok a C1-es nyelvvizsgaszövegekben	TYPE	TOKEN	TYPE/TOKEN INDEX	szövegszavak száma
kollokáció	50	74	67,57%	154
kommunikatív formula	27	57	47,37%	166
frazeológiai terminus	24	29	82,76%	58
funkcióigés kapcsolat	12	18	66,67%	36
szólás	7	7	100%	16
kinegramma	3	3	100%	9
helyzetmondat	2	2	100%	8
közmondás	2	2	100%	12
strukturális frazeologizmus	2	3	66,67%	6
páros frazeologizmus (ikerformula)	2	2	100%	5
közhely	1	1	100%	4
szlogen/jelmondat	1	1	100%	3

A C1-ES MINTA FRAZÉMÁINAK MEGOSZLÁSA ÉS TYPE/TOKEN ARÁNYA

A B2-ES ÉS C1-ES SZÖVEGEK ÖSSZEHAONLÍTÁSA A FRAZÉMÁK DARABSZÁMA ALAPJÁN

A B2-es és C1-es frazémahasználat összehasonlítása a szövegszavak száma alapján

A frazémahasználat minőségének tekintetében a mintára általában jellemző, hogy a MID-tanulók legnagyobb részét referenciális funkciókban használták frazémákat, vagyis a „külső világ” tartalmaira (tárgyakra, jelenségekre, eseményekre, tényekre stb.) utalva – elsődlegesen kollokációkat (és funkcióigés kapcsolatokat), valamint frazeológiai terminusokat. Kommunikatív funkciók betöltésére (pl. beszédaktusok megvalósítására, attitűdök jelölésére, vélemény kifejezésére) elsődlegesen kommunikatív formulákat használtak. Összességében tehát az jellemző, hogy mind a B2-es, mind a C1-es adatközlők inkább kevésbé jelölt (kevesbé ritka, kivételes, összetett, idiomatikus, metaforikus) frazémákat használnak.

A legtöbb hibás frazémahasználat – szintén mindkét szinten – a kollokációk, illetve a funkcióigés kapcsolatok esetében volt megfigyelhető. A köztesnyelvi alakok többsége a B2-es szövegekben inkább grammatikai természetű, a kollokáción kívüli egyéb morfológiai (esetrag) és szintaktikai (egyeztetés, szórend) jellegű hibára volt visszavezethető. Néhány példa: *egyetembe jártak, pezsgőt nyitottünk*. a C1-es szövegekre (ezeket nem kizárva) inkább kollokációs hibák voltak jellemzőek: ti. nem megfelelő

kollokátor megválasztása, helytelen választás, illetve nyelvi transzfer okán. Néhány példa: *zárt személyiség; lemaradtam a válaszómmal*. Arányaiban a legkevesebb hiba a kommunikatív formulákhoz kötődött. Ez arra utal, hogy a kollokáció jellegű szókapcsolatok potenciálisan nagyobb hibaforrást jelentenek a MID-tanulók számára, mint a beszédformulák. A kevés közhely, szólás (és szólásféle), illetve közmondás terén a leggyakoribb hibaforrás a helytelen lexikai választás volt, de grammatikai jellegű hibák is előfordultak: *annyit ér egy ember, ahány nyelvet beszél; látott napvilágot*.

Általában elmondható, hogy több hiba szerepelt a B2-es szövegek frazémáival kapcsolatban, mint a C1-es szövegekben. Ezek részben helyesírási jellegűek voltak (vagy elírás eredményei: *tárgyas ragozás; eksztrém sport*), részben grammatikai természetűek (intralingvális hibák) pl. *bérletettek egy lakást*; és voltak olyanok is, amelyeket nyelvi transzferre lehetne visszavezetni (pl. szó szerinti fordítás: *nyelvfürdés programba*). A C1-es szövegek hibázásai legtöbbször helytelen lexikai választásból eredtek.

Frazématípus	összesen	helyes	hibás
kollokáció	73	67	6
kommunikatív formula	40	40	0
frazeológiai terminus	22	18	4
funkcióigés kapcsolat	3	1	2
szólás	3	3	0
strukturális frazeologizmus	2	2	0
közhely	1	1	0
közmondás	1	0	1
páros frazeologizmus (ikerformula)	1	1	0

A B2-ES SZÖVEGEK HELYESEN ÉS HIBÁSAN HASZNÁLT FRAZÉMÁINAK SZÁMA TÍPUSOK SZERINT

Frazématípus	összesen	helyes	hibás
kollokáció	74	66	8
kommunikatív formula	57	56	1
frazeológiai terminus	29	27	2
funkcióigés kapcsolat	18	16	2
szólás	7	6	1

kinegramma	3	3	0
helyzetmondat	2	2	0
közmondás	2	1	1
strukturális frazeologizmus	3	3	0
páros frazeologizmus (ikerformula)	2	0	2
közhely	1	1	0
szlogen/jelmondat	1	0	1

A C1-ES SZÖVEGEK HELYESEN ÉS HIBÁSAN HASZNÁLT FRAZÉMÁINAK SZÁMA TÍPUSOK SZERINT

Összegezve: A kapott eredmények azt mutatják, hogy a vizsgált nyelvvizsgázói szövegekben összességében viszonylag kevés frazéma található az össz-szószám és a frazéma-szószám arányait tekintve. Mindkét szinten a kevésbé idiomatikus, jobban elemezhető és gyakoribb kollokációk és kommunikatív formulák használata a leginkább jellemző, de meglepő módon nincs számottevő különbség a két szint között az arányok vonatkozásában, sőt, a B2-es szövegekben a szószámra levetítve több frazeologikus kifejezés szerepel. A változatosságot tekintve a C1-es szövegekben előfordul – igaz, nagyon kis számban – három olyan frazematípus, amelyekből a B2-esekben nem található példány (két helyzetmondat, három kinegramma és egy szlogen), illetve igaz az is, hogy a type/token arányt tekintve erre a mintára nagyobb frazeológiai változatosság jellemző. A szövegekben nagyon kevés, a frazeológia klasszikus kutatási terepét adó szólás és különösen kevés közmondás szerepel, és sem a B2-es, sem a C1-es szövegekben nem fordul elő szóláshasonlat és szállóige.

A MID tananyagait (pl. *MagyarOK B2+*, *Magyar Mozaik 4*) és kimeneti követelményeit (Küszöbszint, KER, ECL és Origó nyelvvizsga) tekintve ez az eredmény némileg váratlan és meglepő, hiszen mind a B2-es, mind a C1-es anyagok és szintleírások kiemelik az idiomatikus nyelvhasználat fontosságát (szólások, közmondások és más frazeologizmusok), illetve a magasabb nyelvtudási szinten előrelépést várnak el a különféle frazémák használatában (pl. aktív használat, sokszínűség, árnyaltság, pontosság). Ugyanakkor a kutatás korlátait is figyelembe kell venni az eredmények értékelésekor (ld. következő alfejezet).

6. Értékelés, kitekintés

Értekezésem újszerűsége abban rejlik, hogy először kutatja célzottan, specifikusan a frazémahasználatot magyar mint idegen nyelvi tanulók szövegeiben. Disszertáciomban B2-es és C1-es nyelvtudási szintű írott nyelvvizsgaproduktumokat vizsgáltam, és tankönyveket (nyelvkönyveket és nyelvtani kézikönyveket) is elemeztem a frazématanítás szempontjából.

A kutatásom abból a szempontból mindenképpen elérte a célját, hogy betekintést engedett a B2-es és C1-es MID-tanulók frazeologikus tudásának egy részletébe. Ugyanakkor a kapott eredmények semmiképpen sem általánosíthatóak a haladóbb MID-tanulókra: eredményeim negyven vizsgázó nyolcvan szövegén alapulnak. A kutatás egyértelmű korlátja ezen felül, hogy csak az írott produkcióban vizsgálta a MID-beszélők frazémahasználatát, nem vette figyelembe a passzív ismereteket és a receptív készségeket (pl. a passzív szókincs részét alkotó frazémák ismerete, a frazeológiai egységek megértése, feldolgozása, értelmezése stb.).

A vizsgálatot mindenképpen érdemes volna kiterjeszteni. A kiterjesztés jelenthet nagyobb mintát, kevésbé kontrollált szövegeket, többféle műfajt, több elemző kutatót, a produkció mellett a megértés és a feldolgozás vizsgálatának bevonását, az egyéni jellemzők figyelembevételét (pl. a tanulás színterei, motiváció, tanulási stratégiák stb.), de akár többféle frazématípust is. A jövőbeli kutatások témája lehet például – különböző nyelvismereti szinteken – változatos műfajú szóbeli és írásbeli szövegek frazémahasználatának vizsgálata és összehasonlítása, esetlegesen kiterjesztve a vizsgált frazémák körét a Granger–Paquot féle felosztásában helyet kapó és a magyar mint idegen nyelv tanításában is kiemelt szerephez jutó (idiomatikus) igekötős igékre, vonzatos igékre, valamint szövegkohéziós frazémákra is. Érdekes lenne megfigyelni, hogy vajon írásban vagy szóban használnak-e több frazémát a MID-beszélők, illetve, hogy melyik típusból milyen arányban használnak frazeológiai egységeket az előbbiben és az utóbbiban. A vizsgálatba bevonhatók lennének olyan nyelvtanulói szövegek is, amelyek nem vizsgaproduktumok, tehát vagy a nyelvtanulás során készült anyagok (szóbeli vagy írásbeli fogalmazások), vagy kifejezetten a kutatás számára készült vagy gyűjtött nyelvi produktumok (pl. történetmesélés, újramesélés, élménybeszámoló, interjú stb.). Ha minél nagyobb és rétegzettebb mintán tudnánk vizsgálni a MID-tanulóknak a frazémahasználatával kapcsolatos hibáit, az hasznos információkkal szolgálhatna a tananyagírás és a nyelvtanítás számára.

Egy nagyobb szabású kutatás mindezek felett óriási segítséget nyújthatna egy, a magyar mint idegen nyelv tanulóinak szóló, hiánypótló kollokációs szótár összeállításához (noha szerencsére rendelkezésre állnak régebbi és újabb frazeológiai szótárak, szótár- és közmondásgyűjtemények is).

A jövőben érdekes lehetne az is, ha B1-es szintű tananyagokat és tanulói szövegeket is megnéznénk, de akár alacsonyabb (A2, B1) szintekre is kiterjedhetne a vizsgálat, hiszen a frazématanítás már a kezdő nyelvismerti szinten is elkezdődik (kollokációk, kommunikatív formulák stb. terén). Szintén érdemes volna nemcsak nyelvkönyveket bevonni a vizsgálatba, hanem egyéb – pl. készségfejlesztő, kiegészítő tananyagok, online anyagok, videók, applikációk stb. – oktatási segédanyagokat is. Nagyon jó volna beszélt nyelvi adatokon is kutatni a frazémahasználatot – nem feltétlenül nyelvvizsgakontextusban. Egy másik lehetséges irány lehetne a tanulók és a tanárok, illetve a tanulási és tanítási folyamatok kutatása a frazémák szempontjából.

Végezetül az egyik legsürgetőbb kutatás, amely mind a magyart idegen nyelvként tanulók, mind a magyart anyanyelvként beszélők számára hasznos lenne (ám elsősorban nem a magyar mint idegen nyelv kutatási feladatai közé tartozna): feltérképezni a kortárs nyelvhasználat tág értelemben vett frazeológiai minimumát. Melyek azok a frazeológiai egységek, amelyeket manapság a legtöbben ismernek és használnak? Mindez megszabná az irányt a MID tananyagkészítőinek is, hogy mely – ma is valóban élő – frazémákat lenne érdemes a műveikben bemutatniuk és/vagy az aktív szókincs részeként tanítaniuk a magyar mint idegen nyelv tanulóinak.

Ha többet tudnánk arról, hogy milyen frazeológiai egységeket mikor és hogyan kellene tanítani a MID-ben, illetve, hogy a MID beszélői milyen frazémákat hol, mire és hogyan használnak, az hasznos volna mind a gyakorló tanárok és a tanulók, mind a tananyagkészítők számára, és hasznos információkat szolgáltatna a nyelvvizsgáztatóknak és a tesztfejlesztőknek is. Bízom benne, hogy értekezésemmel hozzájárultam ennek a kérdéskörnek a tanulmányozásához.

7. Lezárás: A szerző személyes reflexiói az értekezéssel kapcsolatban

„A kultúrákból kultúrákba való
átlépés élménye személyfüggő
ajándék mind a tanár, mind a diák
részéről.”
(Bárdos 2000:29)

Bármennyire is igyekeztem nem kilépni a fókuszált megfigyelő-kutatói szerepkörből, nyelvtanári és vizsgáztatói énem gyakran előbújt a kutatás során (főleg a lejegyzési, azonosítási fázisban). A nyelvtanuló által vétett egy-egy hibára – akár grammatikai, lexikai, pragmatika volt – azonnal működésbe lépett nyelvtanári hibajavító attitűdöm. Érdeklődve figyeltem a vizsgáztató kollégák vizsgajavítási stratégiáit, és ezeket összehasonlítottam a sajátjaimmal, amelyeket az adott feladatnál alkalmaztam volna.

Az adatgyűjtés során többször el is érzékenyültem, mert meghatott, amikor felismertem azt az energiát, munkát és lelkesedést, amit a legtöbb vizsgázó nyelvünk magas szintű elsajátítása érdekében tett. Ez csodás visszajelzés nem csak a nyelvtanuló, hanem nyelvtanár (és minden hungarológiával foglalkozó szakember) számára, valamint azt is bizonyítja, hogy a magyarnak idegen nyelvként való magas szintű elsajátítása nem lehetetlen cél.

A disszertációt annak reményében készítettem el, hogy segítséget nyújthatok vele azoknak a MID-tanulóknak, akik – Bárdosi Vilmos (2016) metaforájával élve – a magyar mint idegen nyelv szókincsének labirintusában éppen a maguk „Ariadné fonalát” szövögetik, illetve azoknak a MID-tanároknak, akik arra törekcsenek, hogy tanulóik minél jobban tudjanak tájékozódni abban az egyedi, idiomatikus, kaotikusnak tűnő labirintusban, amit a nyelv frazeológiájának hívunk.

A tézisekben hivatkozott irodalom jegyzéke

- Aradi András – Erdős József – Sturcz Zoltán (2000). *Küszöbszint. Magyar mint idegen nyelv*. Budapest: Műegyetemi Távoktatási Központ.
- Bárdosi Vilmos (2016). Bevezető. In: Bárdosi V. (szerk.). *Frazeológia. Az emberi világkép tükrözője*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 7–10.
- Beréni Márta (2006). A metaforikus kompetencia. In: *Nyelvi kompetencia-kommunikatív kompetencia. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 58.* (szerk. Gecső Tamás). Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 49–56.
- Brown, James Dean (2014). *Mixed Method Research for TESOL*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dörnyei Zoltán (2007). *Research Methods in Applied Linguistics*. Oxford University Press.
- Fancsaly Éva (2012). A magyar mint idegen nyelv tanítása és a nyelvtörténet. *Hungarológiai Évkönyv 13.* 22–28.
- Forgács Tamás (2012). Bevezetés a frazeológiába. A szólás- és közmondáskutatás alapjai. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Granger, Sylviane – Meunier, Fanny (szerk.) (2008). *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins
- Granger, Sylviane – Paquot, Magali (2008). Disentangling the phraseological web. *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins. 27–49.
- Hegedűs Rita (2019). *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Király Gábor – Dén-Nagy Ildikó – Géring Zsuzsanna – Nagy Beáta (2014). Kevert módszertani megközelítések. Elméletek és módszertani alapok. *Kultúra és közösség*. 95–104.
- Kövecses Zoltán (2005). *A metafora. Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Budapest: Typotex.
- Közös Európai Referenciakeret. *Nyelvtanulás, nyelvtanítás, értékelés*. (2002). Európa Tanács Közoktatási Bizottsága, Közoktatási Bizottság Élő Nyelvek Osztálya, Strasbourg.
- M. Korchmáros Valéria (2006). Magyar nyelvtani kézikönyv. Szeged: SZTE.
- Moras, Solange (2001). *Teaching Vocabulary to Advanced Students: A Lexical Approach*. Sao Carlos, Brazil.
- Szili Katalin (2021). A metaforikus kompetencia fejlesztésének kérdéséhez (A helymetaforákban rejlő lehetőségek) *Hungarológiai Évkönyv*. 60–71.

Nyelvkönyvek, tananyagok

- Durst Péter (2001). *Lépésenként magyarul. Nyelvtani feladatok haladóknak*. Szegedi Tudományegyetem Hungarológia Központ.
- Hegedűs Rita – Oszkó Beatrix (2005). *Magyar mozaik 4. Magyar nyelvkönyv*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Szita Szilvia – Pelcz Katalin (2019). *MagyarOk 4. Magyar nyelvkönyv B2+*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

Saját publikációk az értekezés témájával kapcsolatban az értekezés beadásának időpontjáig:

Péter Nóra (2009) Az Európai Unió oktatáspolitikájának megjelenése a magyar mint idegen nyelv oktatási folyamataiban, tananyagszerkesztésében. In. *Hungarológiai Évkönyv 10*. 185-192.

Tóthné Péter Nóra (2022) A frazeológiai egységek tanításának lehetőségei a magyar mint idegen nyelv oktatásában, megjelenésük a tananyagokban. In. *Hungarológiai Évkönyv 23*. 14 p. (közlésre elfogadva)

(megjelenés előtt) Árvay Anett-Péter Nóra: *Mi a véleménye?* (kommunikációs készséget fejlesztő tananyag B2, C1 szinteken álló nyelvtanulók számára)

Lektorálta: Kiss Gabriella és Molnár Ilona. Várható megjelenés: 2024. Kiadó: JATEPress

Publikációim megtalálhatóak az MTMT adatbázisában.